

Experiència didàctica de l'Institut Bitàcola de Barberà del Vallès: Els Espais en xarxa

Maria Ballbé Martínez

Institut Bitàcola

Carlos Javier Molina

Institut Bitàcola

Daniel Palau

Institut Bitàcola

Berta Riera

Institut Bitàcola

Joan Carles Tinoco

Institut Bitàcola

Sergio Vicente

Institut Bitàcola

Introducció

L'àmbit didàctic *Espai en Xarxa* té l'objectiu de proporcionar, als nois i noies de 3r d'ESO de l'Institut Bitàcola de Barberà del Vallès, les competències necessàries per solucionar una demanda social real proposada per un agent extern a l'aula. En aquest cas es presenta com a demanda l'organització de les activitats vinculades a sis dies d'especial rellevància: dia de la Dona Treballadora, dia de la Diversitat, dia del Nombre Pi, dia de la Festa de Primavera, dia de l'Activitat Física Saludable i la diada de sant Jordi. Totes elles lligades als valors del projecte educatiu de centre i sobre el que es construeix cadascuna de les propostes.

A partir d'una auditoria interna es realitza una autocrítica reflexiva que proposa accions de millora a curt i mitjà termini al centre així com l'organització d'una jornada reivindicativa fent que s'assoleixi un aprenentatge transferible, significatiu, productiu i funcional. Un aprenentatge competencial que permet resoldre problemes en contextos reals lligats a l'APS.

En aquest treball es presenta el context de l'experiència, la concreció del currículum de les ciències socials així com les connexions amb altres àmbits. Una experiència on l'estudiant és la protagonista activa o el protagonista actiu del seu desenvolupament personal i de la pràctica d'una ciutadania crítica i activa fent un servei a la comunitat ben articulada amb l'objectiu de millorar el seu entorn.

L'Institut Bitàcola: “*Si anem junts, anem més lluny*”

En el marc de l'autonomia de centres de la Llei d'educació de Catalunya (LEC), els projectes educatius ordenen la gestió, la direcció, l'organització pedagògica i els continguts dels ensenyaments.

L'Institut Bitàcola és un centre de nova creació que va néixer amb la finalitat de donar resposta a les necessitats del ciutadà i de la ciutadana del s.XXI i que aquest curs 2018-2019 consta amb alumnat de 1r, 2n i 3r d'ESO.

El projecte educatiu del Bitàcola es fonamenta en l'excel·lència, l'equitat i la formació integral (Projecte educatiu de centre, 2018). Els objectius generals del nostre centre educatiu són: 1) Millorar els resultats educatius (Competències, plurilingüisme, transversalitat, avaluació formativa i participativa, activitat activa de l'alumnat i expertesa), 2) Millorar la cohesió social (Fomentar la identificació amb el centre, impulsar la participació de les famílies, promoure la convivència i evitar que les problemàtiques socio-econòmiques de les famílies dificultin la participació de l'alumnat en el centre), 3) Reduir l'abandonament prematur (Inclusió i acció tutorial personal) i 4) Crear les bases d'un projecte sòlid (Xarxa amb l'entorn, implicació de l'entorn familiar i social, i, projecte pedagògic coherent 1-16 amb les comunitats de l'escola bressol la Rondalla i l'Escola Elisa Badia).

L'Institut Bitàcola defineix el seu plantejament educatiu a partir d'un desplegament estratègic basat en aquests objectius generals. Els fonaments de la nostra proposta educativa es basen en la coherència entre el model organitzatiu del centre i del desplegament curricular (Palau i Ballbé, 2019).

La nostra comunitat educativa entén el currículum com un univers al voltant de les nou competències que esdevenen els objectius d'aprenentatge de final d'etapa de l'ESO. Per tant, dividim el currículum en Espais d'aprenentatge (Espai globalitzat, Espai en xarxa, Espai creatiu, Espai d'experts i Espai tutorial) i Àmbits (Àmbit lingüístic, Àmbit matemàtic, anglès i francès). Els primers són aquells en què es potencia l'aprenentatge globalitzat i els segons són els espais dedicats a treballar les competències de caire més instrumental. En tots els Espais i Àmbits es treballen les competències transversals.

L'Espai en xarxa és un espai físic i intel·lectual en què es construeix el coneixement a partir dels continguts claus i de les competències de diversos àmbits en un format d'APS. A més de treballar totes les competències pròpies d'aquest tipus de projectes pensem que el fet que l'alumnat pugui escollir entre 6 propostes centrades cadascuna d'elles en un àmbit diferent, ens possibilita iniciar un procés d'expertesa en allò que els motiva.

La programació de l'Espai en xarxa segueix el següent esquema tenint en compte que l'àmbit al qual ha de pertànyer l'entitat està definit pel desplegament curricular del centre:

Les experiències didàctiques que es presenten en aquest treball pertanyen a aquest Espai en xarxa. Aquest es duu a terme dues vegades al llarg del curs per part d'un equip de professorat multidisciplinar que té un àmbit de reunió per fer el seguiment setmanal tant de la programació com de les metodologies, la temporització i la regulació de l'aprenentatge a partir de l'avaluació i de les propostes de millora.

A partir dels diferents Espais en xarxa d'aquest curs es realitza una autocrítica reflexiva que proposa accions de millora a curt i mitjà termini al centre així com l'organització d'una jornada reivindicativa fent que s'assoleixi un aprenentatge transferible, significatiu, productiu i funcional. Un aprenentatge competencial que permet resoldre problemes en contextos reals lligats a l'APS.

Espai en xarxa: Gènere a l'Institut Bitàcola

L'institut Bitàcola ens ha fet un encàrrec, i és observar el nostre centre des del punt de vista de la igualtat de gènere, en el marc d'introduir aquest tipus de projecte al servei de l'entorn, per educar ciutadania compromesa i solidària.

I com ho hem fet? Primer de tot, s'ha contextualitzat l'origen del Dia de la Dona Treballadora. També s'ha investigat sobre el paper de la dona a la Revolució Industrial i han fet una recerca sobre dones que han passat a la història en diferents àmbits de la cultura i la ciència, però que no han tingut el protagonisme i el reconeixement suficient en els llibres de text.

A continuació, i des d'una òptica local, l'alumnat ha investigat sobre la seva ciutat amb el lema "Barberà Feminista" a partir d'una sèrie de publicacions de la pàgina web de l'Ajuntament de la ciutat per saber quines iniciatives i projectes es porten a terme pel que fa a la igualtat de gènere. Han sortit conceptes prou importants com coeducació o plans municipals com un espai de debat. En aquest context, el passat 26 de novembre, l'alumnat de dos Espais en Xarxa, "Gènere" i "Noms d'Aules i Espais" vam anar a la Plaça de la Vila de Barberà del Vallès a escoltar la lectura del manifest institucional contra la violència masclista.

Un cop vam realitzar aquest estudi, és quan vàrem "radiografiar" el nostre Institut, el Bitàcola... a nivell de convivència, amb l'anàlisi de la pàgina web i l'ús d'un llenguatge inclusiu, l'agrupament de l'alumnat al pati i en les diferents matèries i espais. I amb tota aquesta observació i les dades d'un formulari realitzat (contestat per l'alumnat del Bitàcola) s'ha fet un informe final amb les conclusions extretes d'aquesta investigació.

La paraula amor ha estat una de les protagonistes d'aquest Espai en Xarxa, plantejant diferents situacions d'amor en fase d'apoderament i gelosia, amb representacions teatrals, racons de poesia, fins arribar al plantejament de saber diferenciar aquest tipus d'amor tòxic cap un amor en clau de respecte i igualtat.

I per acabar, el projecte final, que forma part de l'encàrrec inicial d'organitzar el "Dia de la dona al Bitàcola" el proper dia 8 de març de 2019. L'alumnat ha pensat moltes activitats com tallers de polseres, espais de reflexió després de veure un vídeo realitzat per una associació anomenada Equality Factory (una "fàbrica" multidisciplinar d'idees i projectes per la promoció de l'equitat de gènere i diversitat), on els actors i actrius han estat l'alumnat del centre, i un final especial de la jornada amb el cant de l'himne de la Diversitat, creat per l'espai en xarxa de "Diversitat" amb la Fundació Tallers, per part tota la comunitat educativa de l'institut.

Com a conclusió, podem destacar que la majoria de l'alumnat pensa que és important rebre una formació d'igualtat de gènere, que són moltes les propostes per lluitar

contra les actituds masclistes, però que encara hi ha una part de l'alumnat que no és conscient de la quantitat de víctimes per violència de gènere que hi ha al nostre país. Valorem molt positivament la creació d'una comissió d'igualtat format per alumnat de diferents cursos que vetllaran per la bona convivència.

Espai en xarxa: Diversitat a l'Institut Bitàcola

L'Espai en Xarxa de Diversitat funcional "Sóc així" ha estat un Projecte pedagògic en què el grup tenia l'encàrrec de crear l'Himne a la Diversitat del centre a partir d'una experiència amb la Fundació Tallers de Badia del Vallès (Fundació que treballa amb persones amb discapacitat intel·lectual i/o problemes de salut mental) i amb l'assessorament de l'escola de música CEME de Sabadell.

Durant 7 setmanes l'alumnat ha treballat les emocions a partir de la creació de l'himne i els assajos amb les persones de la Fundació en una visita setmanal; han creat Poesies Dibuixades (muntatge audiovisuals de poemes i aquarel·les escrits i dibuixats per ells) i han organitzat el concert en directe, presentació final del Projecte i vídeo de l'himne. Els objectius eren els de canviar la nostra mirada sobre les persones i fer present en el centre la diversitat funcional. El llenguatge escollit ha estat l'artístic en els vessants de visual i plàstica i música com a eina de transformació comú de les dues comunitats. Els resultats, una millora de l'espai vital i social.

Dels resultats finals del Projecte pensem que en sobresurt: a) La convivència amb la diversitat funcional com a proposta de fer significatiu l'aprenentatge sobre aquesta realitat. b) Fer present la diversitat funcional en el centre amb un acte simbòlic com el concert de l'Himne de la Diversitat. c) Implicar l'alumnat en un Projecte col·lectiu. d) Alteritat: canviar la mirada sobre els altres. e) Fer del català una llengua de comunicació artística, emocional i comú. f) Fer realitat la globalització dels aprenentatges. g) Fer dels joves protagonistes del seu propi creixement i aprenentatge. h) Millora de les competències personal, social, artístiques, lingüístiques i, finalment, i) Enfortir els vincles de la comunitat creant situacions en què tothom hem après i compartint reptes

Espai en xarxa: Esperit crític a l'Institut Bitàcola

En una societat plena de fonts d'informació on els rumors i les «fake news» guanyen força a les xarxes socials els centres escolars són un element clau per fomentar l'Esperit Crític. Sota aquesta perspectiva, i entenent que és un centre d'interès primordial a tots els àmbits, l'equip directiu de l'Institut Bitàcola va fer l'encàrrec d'avaluar l'esperit crític de la nostra comunitat i preparar una jornada on presentar els resultats a

la vegada que gaudim de les matemàtiques, el pensament lògic i les connexions entre àmbits, triant el 14 de març dia del nombre PI com a data clau.

Durant sis setmanes ens vam prefixar diversos objectius al voltant de l'esperit crític que vam separar en dos grans blocs, rumors i «fake news». Els objectius plantejats tant en un bloc com en l'altre van ser: a) Identificar i reflexionar sobre la reacció pròpia del grup davant d'un rumor o d'una «fake new», b) Dissenyar i executar un estudi a través d'enquestes i experiments sociològics sobre les reaccions davant dels rumors i les «fake news» així com dels sistemes per detectar-los i frenar-los, c) Analitzar les dades, crear i interpretar els gràfics, i extreure'n conclusions, i d) Crear un decàleg amb l'objectiu de transmetre bones pràctiques al voltant dels rumors, així com una proposta didàctica basada en pel·lícules que convidin a la reflexió crítica.

En el darrer tram de l'Espai en Xarxa i amb les dades analitzades i les propostes fetes es va procedir al disseny i planificació del Dia Pi. Una jornada que havia d'assolir els següents objectius: 1) Fomentar l'ús de les matemàtiques en una jornada lúdica, 2) Connectar les matemàtiques amb àmbits lingüístics i artístics al voltant del nombre pi 3) Fer partícip a tota la comunitat educativa de la jornada.

En la planificació s'havia d'incloure un espai per la presentació dels resultats i les propostes de millora de l'Esperit Crític del centre, així com concursos i activitats relacionades amb el nombre Pi per a tots els cursos. Per dissenyar la jornada es va començar per un estudi de les propostes de dia Pi d'anys anteriors, cercant punts forts i febles a les activitats i l'organització de la jornada cercant propostes de millora i realitzables pel grup de 20 alumnes que configuren l'espai en xarxa.

Espai en xarxa: Sostenibilitat a l'Institut Bitàcola

La societat avança a ritmes insostenibles, també en termes energètics. Consumim tot tipus de productes a un ritme vertiginós i això comporta tant un problema de sostenibilitat a nivell global, com un problema de caràcter social, a causa de l'increment en la despesa econòmica que aquest consum porta associat. Cada cop estem més conscienciats sobre les conductes i les accions sostenibles i la importància de mesures que cal prendre pel que fa al reciclatge o la contaminació ambiental, però encara ara hi ha un desconeixement ampli del gran malbaratament d'energia que es produeix diàriament i de la seva procedència.

És per aquest motiu que, l'institut Bitàcola, ens va fer un encàrrec, obtenir el certificat d'Institut Verd. El punt de partida d'aquest procés de canvi ha sigut la diagnosi o avaluació inicial (Ecoauditoria al Centre Educatiu), a través d'un procés participatiu, tenint en compte els quatre contextos d'actuació (estat dels quatre vectors ambientals): aigua, residus, mobilitat i energia. L'objectiu principal de "L'Ecoauditoria al

centre educatiu” ha sigut conscienciar i implicar la comunitat educativa per a treballar conjuntament en la transformació del propi institut en un centre educatiu més sostenible i respectuós amb el medi ambient.

Per assolir aquest objectiu els alumnes, tutoritzats pel professorat, van desenvolupar tot un seguit d'activitats per analitzar l'estat de vectors ambientals (aigua, residus, mobilitat i energia) a partir dels quals han pogut calcular la petjada ecològica del centre. Concretament, vam realitzar una auditoria energètica mitjançant un test d'eficiència i vam donar algunes recomanacions de bons hàbits de cara a l'estalvi energètic del centre. Entre d'altres actuacions, vam dissenyar i posar en pràctica campanyes de sensibilització i divulgació a través de díptics, cartells, vídeos, xerrades, etc. per transmetre a la resta de l'institut noves mesures d'estalvi i eficiència energètica. També vam aprendre a interpretar correctament les factures de la llum, a calcular el consum en kWh dels diferents aparells elèctrics i electrònics (punts de llums i bombetes, electrodomèstics...), així com a llegir l'etiquetatge d'eficiència energètica.

Finalment, vam assentar les bases al Bitàcola per aconseguir ser un Institut verd tot creant una comissió per a la transició energètica. El dia escollit per a donar a conèixer tota la informació recollida i per a impulsar aquesta comissió ha sigut el dia de la Festa de la Primavera (12 de febrer).

Espai en xarxa: Salut a l'Institut Bitàcola

Una vida saludable és un altre dels trets d'identitat del centre. En tots els àmbits curriculars i de Projecte de centre entenem que hem de treballar les competències que tenen com a objectiu conèixer i assolir un estil de vida saludable. És per això que la direcció del centre va fer l'encàrrec de fer l'anàlisi de la situació d'aquest àmbit en el dia a dia de l'Institut i organitzar la celebració de la Jornada #Bitàcolaesmou per al 25 d'abril, dia de l'Educació Física al carrer.

En aquest grup de l'Espai en xarxa, vàrem treballar al voltant dels hàbits saludables i dels valors i contravalors de l'esport actual. Els objectius respecte als hàbits saludables que ens vam marcar són: 1) Identificar-los i reflexionar sobre la seva importància focalitzant-ho a: l'alimentació, l'activitat física, la salut postural i el descans, 2) Dissenyar un estudi a través d'enquestes i observació directa sobre l'alimentació, l'activitat física, la salut postural i el descans de l'alumnat i les famílies del Bitàcola, 3) Analitzar les dades, dissenyar i interpretar els gràfics, i extreure'n conclusions, i 4) Transmetre la importància dels hàbits saludables als membres de la comunitat educativa.

Els objectius respecte als (contra) valors de l'esport actual que vam treballar són: 1) Reflexionar sobre aquests en la societat actual i la importància de promoure'n uns i

ser crítics amb els altres, 2) Recercar informació sobre les noves tendències en esports paralímpics o adaptats, 3) Recercar informació sobre persones, homes i dones, vinculades al món de l'esport que han destacat per accions o actituds relacionades amb els valors, 4) Realitzar pòsters amb la informació detallada de l'esportista i el valor pel qual destaca, i 5) Debatre sobre els valors i contravalors de l'esport així com el paper de la dona i la discriminació de gènere en aquest món.

Una vegada treballats els hàbits saludables i els (contra) valors de l'esport actual, ens vam organitzar per dissenyar la jornada #bitacolaesmu al voltant de tres principis: promoure l'activitat física saludable, fomentar els valors de l'esport i integrar tota la comunitat educativa en aquest esdeveniment.

Espai en xarxa: Identitat/Pertinença a l'Institut Bitàcola

L'encàrrec del nostre grup de l'Espai en xarxa era nombrar els espais de l'Institut Bitàcola. Nombrar les coses és reconèixer la seva existència. Les diferents cultures utilitzen conceptes diferents per ordenar el seu món. Els noms dels carrers expliquen la història del poble o de la ciutat, i més enllà de noms descriptius són un relat del marc social de cada moment.

Per tant, el nostre encàrrec és i ha estat una tasca important perquè significava reflectir els nostres trets d'identitat i els nostres valors com a centre educatiu. Per aquest motiu no ens va valdre qualsevol nom, i vam constituir una comissió nomenclàtor.

Aquesta comissió, formada pel grup de l'espai en xarxa Noms d'espais i aules de l'institut Bitàcola, ha revisat tots els noms actuals dels diferents espais de l'institut, ha reflexionat sobre els seus referents o els seus valors d'identitat i ha proposat una sèrie de noms en relació amb aquests. Finalment, s'ha iniciat un procés democràtic per a que els noms fossin consensuats.

Després de l'experiència, podem assegurar que per triar noms s'ha de tenir en compte que calen: 1) Uns criteris clars, transparents i compartits per al nomenclàtor, i per tota la comunitat educativa del Bitàcola. Els noms que triem han d'explicar els nostres valors com a institut: com som i com volem ser recordats. I 2) Una Comissió del Nomenclàtor amb presència de tots els membres de la comunitat educativa del Bitàcola. Aquesta comissió ha de revisar que els noms de cada espai o de cada aula s'adeqüin als valors i als trets d'identitat i de pertinença a l'institut.

La nostra tasca, doncs, no ha de quedar reduïda a aquest espai en xarxa, i ha de prosseguir en una futura comissió nomenclàtor de l'institut Bitàcola. El dia escollit per a donar a conèixer tots els noms i per impulsar aquesta comissió serà la diada de Sant Jordi.

Conclusió

L'Espai en xarxa ens ofereix un aprenentatge competencial que permet resoldre problemes en contextos reals lligats a l'APS. En l'Espai en xarxa els nois i les noies prenen el protagonisme del seu propi aprenentatge a través de la realització d'un encàrrec real de l'Institut Bitàcola que convida a reflexionar implícitament sobre els seus valors i els seus trets d'identitat.

Un encàrrec que dissenyen i planifiquen en aquest Espai, però que realitzen mesos més tard. Aquest fet trenca la línia d'immediateza i obliga als nois i a les noies a preveure tots els aspectes i els factors que han de tenir en compte a l'hora de realitzar les diferents jornades.

La responsabilitat que generen aquests encàrrecs fa que els nois i les noies assoleixin una major participació en la seva comunitat educativa, alhora, una major implicació en el seu aprenentatge. L'alumnat és i serà sempre l'encarregat de fer créixer i evolucionar tot el procés.

Bibliografia

BALLBÉ, M. (2018). *Espai en xarxa - Noms d'espais i aules de l'Institut Bitàcola*. Recuperat de: <https://agora.xtec.cat/insbitacola/general/espai-en-xarxa-noms-despais-i-aules-de-linstitut-bitacola/>

INSTITUT BITÀCOLA (2019). *Premi participa a l'Escola*. Recuperat de: <https://agora.xtec.cat/insbitacola/general/premi-participa-a-lescola/>

INSTITUT BITÀCOLA (2018). *Acte de cloenda dels Espais en Xarxa del 1r trimestre*. Recuperat de: <https://agora.xtec.cat/insbitacola/general/acte-de-cloenda-dels-espais-en-xarxa-del-1r-trimestre/>

MOLINA, C.J. (2018). *Espai en xarxa - Institut verd*. Recuperat de: <https://agora.xtec.cat/insbitacola/general/espai-en-xarxa-institut-verd/>

PALAU, D. i BALLBÉ, M. (2019). *Com viure i conviure a l'Institut Bitàcola de Barberà del Vallès. Perspectiva escolar*, (404), 21-25.

PALAU, D. (2018). *Espai en xarxa: salut a l'Institut*. Recuperat de: <https://agora.xtec.cat/insbitacola/general/espai-en-xarxa-salut-a-linstitut/>

PALAU, D. (2018). *Ens visita un expert en salut i benestar físic a l'Institut*. Recuperat de: <https://agora.xtec.cat/insbitacola/general/ens-visita-un-expert-en-salut-i-benestar-fisic/>

RIERA, B. (2018). *Espai en xarxa diversitat*. Recuperat de: <https://agora.xtec.cat/insbitacola/general/espai-en-xarxa-diversitat/>

RIERA, B. (2018). *Poesia dibuixada*. Recuperat de: <https://agora.xtec.cat/insbitacola/general/poesia-dibuixada/>

RIERA, B. (2018). *Himne de la diversitat*. Recuperat de: <https://agora.xtec.cat/insbitacola/general/himne-a-la-diversitat/>

RIERA, B. (2018). *Espai en xarxa Diversitat: Aprendre a tenir una mirada positiva*. Recuperat de: <https://agora.xtec.cat/insbitacola/general/espai-en-xarxa-diversitat-aprendre-a-tenir-una-mirada-positiva/>

TINOCO, J.C. (2018). *Espai en xarxa - Esperit crític i Dia Pi*. Recuperat de: <https://agora.xtec.cat/insbitacola/general/espai-en-xarxa-esperit-critic-i-dia-pi/>

TINOCO, J.C. (2018). *Espai en xarxa - Esperit crític*. Recuperat de: <https://agora.xtec.cat/insbitacola/general/espai-en-xarxa-esperit-critic/>

VICENTE, S. (2018). *Espai en xarxa - Bitàcola i gènere*. Recuperat de: <https://agora.xtec.cat/insbitacola/general/espai-en-xarxa-bitacola-i-genere/>

VICENTE, S. i BALLBÉ, M. (2018). *Manifest institucional contra la violència masclista*. Recuperat de: <https://agora.xtec.cat/insbitacola/general/manifest-institucional-contra-la-violencia-masclista/>